

педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: навчання та виховання, розвиток дітей з особливими освітніми потребами

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KLEPAR Maria Vasylivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.

Scientific interests: ethnopedagogy, folklore, philosophical positions.

MATVEIEVA Nataliia Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.

Scientific interests: education and upbringing, development of children with special educational needs.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2022 р.

УДК 378.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-206-43-50

ЛУТАЄВА Тетяна Василівна –

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки і психології,
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5825-560>
e-mail: t.lutaeva@gmail.com

ШВАРП Наталія Вікторівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології,
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0255-9310>
e-mail: surgay66@gmail.com

ТИМОЩУК Ганна Василівна –

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки і психології,
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1697-4868>
e-mail: timoshchukann@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПСИХОГІГІЄНИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто теоретичні аспекти психогігієни, зокрема в історичній ретроспективі; наведено проблематику основних завдань даного наукового напрямку; акцентовано увагу на тих етапах життєвого шляху науковців-медиків Слобожанщини, у яких реалізовувалася їхня педагогічна й громадсько-просвітницька діяльність. Зазначено, що від психічного стану людини залежить і її фізіологічний стан, і здоров'я в цілому, тому підтримка його у нормі – передумова здоров'язбереження. Наголошено на тому, що у межах психогігієни слід розглядати й такі галузі знань: психопрофілактику, психокорекцію, психотерапію. На основі аналізу численних дослідницьких позицій запропоновано авторське визначення психогігієни компетентності як динамічної системи знань, умінь і навичок, цінностей, стереотипів мислення та діяльності, що визначає дбайливе ставлення особистості до власного психічного здоров'я та оточуючих. Виокремлено основні механізми, які сприяють формуванню психогігієни компетентності здобувачів вищої освіти. Зауважено, що успішність даного процесу безпосередньо залежить від включення студентів в активну освітню діяльність. При цьому значущими є: визнання ціннісно-смыслових детермінант; розуміння адекватної самооцінки, мотивації досягнення успіху, установки на результат; наявність широкого діапазону життєвих інтересів, зовнішньої та внутрішньої спрямованості цілей. Підкреслено актуальність розвитку компетентності викладачів щодо упровадження сучасних освітніх здоров'язберігаючих технологій як основи формування психогігієни компетентності здобувачів вищої освіти, зокрема під час проходження курсів підвищення кваліфікації.

Ключові слова: психогігієнична компетентність, здоров'язбереження, здоров'язберезувальне освітнє середовище, фундатори вітчизняної медичної освіти, викладач закладу вищої освіти, здобувач вищої освіти, виховання.

LUTAIEVA Tetiana Vasylivna –

Doctor of Pedagogy Sciences,
Associate Professor, Head of Pedagogy and Psychology
Department Institute for Advanced Training of Pharmacy
Specialists at National University of Pharmacy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5825-560>
e-mail: t.lutaeva@gmail.com

SHVARP Natalia Viktorivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Pedagogy and Psychology Department
Institute for Advanced Training of Pharmacy Specialists at
National University of Pharmacy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0255-9310>
e-mail: surgay66@gmail.com

TYMOSCHUK Hanna Vasylivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of Pedagogy and
Psychology Department Institute for Advanced Training of
Pharmacy Specialists at National University of Pharmacy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1697-4868>
e-mail: timoshchukann@gmail.com

THE FORMATION OF PSYCHOHYGIENIC COMPETENCE OF APPLICANTS FOR HIGHER EDUCATION

Purpose of the article is to characterize the features of the formation of psychohygienic competence of applicants for higher education in particular in historical retrospective. Methodology. The theoretical research methods, in particular the analysis of scientific and pedagogical literature on the problem of the formation of psychohygienic competence of applicants for higher education; generalization and systematization of information on the content of the concepts of «psychohygiene» and «psychohygienic competence», as well as pedagogical experience in the formation of this concept; historical and pedagogical (allowed to consider the problem of research in historical retrospective); personified (allowed to focus on those stages of the life path of medical scientists in Slobozhanshchina, in which their pedagogical and public-educational activities were implemented) are used in the article. Results. The theoretical aspects of psychohygiene – a branch of modern hygiene that studies the neuropsychiatric state of a person, its dynamics due to the influence on his body of natural, industrial and social factors in order to create the most favorable conditions for the preservation and strengthening of mental and somatic health are considered and also the problems of the main tasks of this scientific direction are given: the study of the nature of mental health and the sanogenic potential of the individual; definition of the most important guidelines and rules of psychohygienic practice; development of the basics of prevention of conditions, situations and risk behavior (dependent behavior). It is noted that both his physiological state and health in general depend on the mental state of a person, so maintaining it normally is a prerequisite for health saving. It is emphasized that within the framework of psychohygiene the following areas of knowledge should be considered: psychoprophylaxis, psychocorrection, psychotherapy. Based on the analysis of numerous research positions, the author's definition of psychohygienic competence as a dynamic system of knowledge, skills and abilities, values, stereotypes of thinking and activity, which determines the careful attitude of the individual to his own mental health and others, is proposed. The main mechanisms that contribute to the formation of psychohygienic competence of applicants for higher education are identified. It is noted that the success of this process directly depends on the inclusion of students in active educational activities. The relevance of the development of teachers' competence in introducing modern educational health-saving technologies as the basis for the formation of psychohygienic competence of higher education applicants, in particular during advanced training courses, is emphasized. Practical value. The theoretical and practical achievements presented in the article can be used by scientists who work upon the problems of pedagogical education; by pedagogical staff of postgraduate pedagogical education institutions, and by the teachers and methodologists in educational practice especially in the process of distance learning.

Key words: psychohygienic competence, health saving, health-saving educational environment, founders of national Medical education, teacher of a higher Education institution, applicant for higher education, education.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Стрімкі зміни в соціальній, економічній та культурній сферах, напружений життєвий ритм і стреси зіштовхують здобувачів вищої освіти з ситуаціями постійного емоційного перевантаження, тривожності, нервового напруження, що вкрай негативно впливають на їхнє психічне здоров'я та душевне благополуччя. Емоційний настрій, з яким

студенти опановують певні компетентності (загальні й професійні знання, вміння та навички тощо), багато в чому визначає якість їхньої освітньої діяльності, а також істотно впливає на рівень успішності. Саме тому психогієна емоційних процесів є вагомим фактором створення оптимальних умов для результативної інтелектуальної праці.

У зв'язку із означеними положеннями проблема формування психогієнічної

компетентності здобувачів вищої освіти є назрілою та значущою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Висвітленню теоретичних і практичних аспектів формування психогігієнічної компетентності здобувачів вищої освіти присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (О. Алексєєва, К. Бірс, О. Блейлер, С. Болтвіць, Л. Буря, І. Вітенко, М. Винник, Н. Висідалко, Л. Гармаш, Р. Зоммер, К. Ізард, Ю. Іщейкіна, Н. Ковальська, М. Корольчук, С. Корсаков, Н. Коцур, Б. Кочубей, Е. Крепелін, Л. Куліков, Т. Лутаєва, Р. Мей, І. Мержеєвський, О. Новікова, К. Пасько, А. Прокопенко, Е. Псядло, І. Сікорський, О. Форель, К. Хорні та інші). Разом з тим, урахуовуючи всю множинність і багатоаспектність існуючих доробок, вони потребують певного узагальнення.

Мета дослідження: висвітлити особливості формування психогігієнічної компетентності здобувачів вищої освіти.

У статті було використано **методи дослідження:** загальнонаукові (аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми формування психогігієнічної компетентності здобувачів вищої освіти; узагальнення та систематизація інформації щодо змістовного наповнення понять «психогігієна» та «психогігієнічна компетентність», а також педагогічного досвіду щодо формування означеного концепту); історико-педагогічні (дозволили розглядати проблему дослідження в історичній ретроспективі); персоніфікований (дозволив зосередити увагу на тих етапах життєвого шляху науковців-медиків Слобожанщини, у яких реалізовувалася їхня педагогічна й громадсько-просвітницька діяльність).

Виклад основного матеріалу дослідження. Елементи психічної гігієни набули значущості у житті людини задовго до того, як відбулася систематичне вивчення даного феномену. Над необхідністю підтримувати власне душевне здоров'я та рівновагу у взаємодії з навколишнім світом замислювалися ще античні мислителі. Значення для психіки людини «врівноваженого життя» підкреслював Демокріт, а Епікур називав оптимальний психічний стан «атараксією» – спокоєм мудрої людини. Платон вважав, що душа людини існує не ізольовано, а є складовою світової душі. На думку мислителя, гармонійне поєднання бажання, волі та розуму є основою цілісного духовного життя. Повчальні підходи до здійснення особистістю саморегуляції висвітлено у творах Конфуція та його учнів [12, с. 9]. Філософський світогляд практично завжди був пов'язаний з пошуком

способів досягнення гармонії у внутрішньому світі людини. Пізніше, фактором, що стабілізує та гармонізує психічне, внутрішнє життя людини, стала релігія.

Дослідження науковцями психолого-педагогічних умов дотримання здорового способу життя, зокрема забезпечення гармонійного зв'язку фізичного виховання з розумовим і моральним в освітньому просторі, відбувалось упродовж доволі тривалого періоду. Установлено, що упродовж ХІХ – поч. ХХІ ст. учені Слобожанщини у контексті висвітлення особливостей організації виховання дітей та молоді на наукових засадах, приділяли увагу як ролі гігієни, так і способам досягнення духовної досконалості [8; 16]. Ціннісні орієнтації античної доби, періоду Просвітництва позначилися на поглядах і просвітницькій діяльності фундаторів вітчизняної медичної й фармацевтичної освіти (М. Валяшко, Л. Ванногі, Є. Гордієнко, Я. Громов, В. Грубе, В. Данилевський, В. Дрейсиг, І. Зарубін, І. Каменський, І. Книгін, Г. Лагермарк, П. Лазаревич, І. Оршанський, І. Скворцов, В. Фавр, В. Черняєв, А. Якобій та інші).

Так, професор кафедри повивальної майстерності, секретар ради, інспектор казеннокоштных студентів Харківського університету, член училищного комітету Харківського навчального округу І. Каменський на щорічному урочистому акті (17 січня 1812 р.) з нагоди заснування Харківського університету привернув увагу до засобів виховання здорової особистості. Автор промови вбачав їх як у правильно організованій руховій активності, так і у вправах для душі [9, с. 117].

Зауважимо, що психогігієна як наукова дисципліна виникла на рубежі ХІХ і ХХ ст. Її формування пов'язане, передусім, із доробками щодо попередження психічних і нервових захворювань С. Корсакова, І. Мержеєвського, І. Сікорського та інших. Вагомий внесок в обґрунтування досліджуваного концепту здійснили й зарубіжні психіатри О. Блейлер, Е. Крепелін, О. Форель та інші. Дослідженню саме психогігієни приділяли особливу увагу Р. Зоммер і К. Бірс.

Вивчення педагогічної спадщини науковців Слобожанщини – фундаторів вітчизняної медичної освіти дозволяє свідчити, що питання суті душевного здоров'я та вагомості його досягнення вихованцем з метою розвитку гармонійної особистості займали значне місце у науковій роботі представників медичного факультету Харківського університету наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. (табл. 1).

Таблиця 1

Публікації науковців Слобожанщини про душевне здоров'я, гігієну праці під час навчання й гармонійне виховання особистості (кінець XIX – початок XX ст.) [4; 9; 13; 14]

№	Науковець	Публікація	Рік публікації
1.	Скворцов І.	К. Д. Ушинський як педагог – публіцист	1894
2.	Оршанський І.	Що таке душевне здоров'я?	1904
3.	Скворцов І.	Гігієна виховання та освіти	1906
4.	Данилевський В.	Розумні розваги та їхнє наукове обґрунтування	1915

Зокрема, І. Скворцов висловлювався щодо духовного здоров'я як складової здоров'я людини, передбачив зростання інтересу педагогів до наукових розвідок у сфері психології з метою ефективної організації освітнього процесу для виховання освіченої особистості, яка вмє «укріплювати тіло, розвивати розум, облагороджувати мораль» [14, с. 67].

Констатуємо, що професор Харківського університету, спеціаліст у галузі нервових і душевних хвороб І. Оршанський відводив значну роль соціальному середовищу у духовному житті окремого індивіда, здатності людини зберігати баланс і стійкість у власному житті. Він підкреслював важливість виховання особистості за цим напрямом. За твердженням І. Оршанського, розвиток душевно здорової особистості доречно організувати так, щоб людина була здатна отримувати задоволення від праці інтелектуальної, а також відчувати естетичні емоції, почуття благоговіння, правди та краси [9, с. 300].

Відомий фізіолог, професор В. Данилевський виступив на з'їзді розумних розваг у Харкові (7–12 червня 1915 р.) з доповіддю, в якій схарактеризував такі розваги (прогулянки й гра) як механізми гігієни душевної діяльності й закликав поширювати її «елементарні правила» [4].

У народній енциклопедії наукових і прикладних знань з метою пропаганди здорового способу життя серед населення були надруковані статті з гігієни, написані В. Фавром. Серед питань, що висвітлювалися, була й шкільна гігієна. Увага читачів зверталася на необхідність організації відпочинку від занять. Було зроблено наголос на значущості ігрової діяльності здобувачів освіти [9, с. 300].

Показово, що дослідження науковців Слобожанщини XIX – поч. XX ст. у контексті психологічної проблематики, отримували визнання за кордоном. Так, приват доцент кафедри приватної патології і терапії внутрішніх хвороб Харківського університету

О. Шилтов удостоївся членства у Лондонському психологічному товаристві за експериментальну працю «Про дію волі на відстані» («Jurnal of the Society for Psychical Research») [9].

Сучасна психогігієна опікується вирішенням соціальних проблем, що мають відношення до психічного здоров'я та душевної рівноваги пересічних громадян і учасників освітнього процесу; як і раніше, її основна мета – їхнє збереження.

Як зазначають Ю. Ішейкіна та Л. Буря, психогігієна є галуззю сучасної гігієни, яка вивчає стан нервово-психічного здоров'я людини, його динаміку у зв'язку із впливом на організм природних, виробничих і соціально-побутових факторів з метою створення найбільш сприятливих умов для збереження та зміцнення психічного та соматичного здоров'я [5].

Щодо основних завдань даного наукового напрямку, то він визначається наступною проблематикою: 1) вивчення природи психічного здоров'я та саногенного потенціалу особистості; 2) визначення найважливіших орієнтирів і правил психогігієнічної практики; 3) розробка основ профілактики станів, ситуацій та поведінки ризику (залежної поведінки).

Планування будь-яких психогігієнічних, а також психопрофілактичних заходів, що є невід'ємними, має спиратися на знання природи психологічної стійкості особистості, шляхів досягнення внутрішньої гармонії, своєчасної та ефективної адаптації до мінливого оточуючого середовища.

Розуміємо психогігієну як практику реалізації оздоровчих заходів, створення умов для максимально повного збереження та зміцнення психічного здоров'я великих і малих груп, окремої людини, підвищення психологічної стійкості та суб'єктивного благополуччя особистості, підтримки її працездатності. Слід акцентувати увагу на тому, що у межах психогігієни розглядають й такі галузі знань: психопрофілактику, психокорекцію, психотерапію.

Прийнято вважати, що головна мета психопрофілактики – попередження психічних розладів. Слід зазначити й те, що окремі завдання у психопрофілактиці та психогігієні є загальними. Наприклад, нейтралізація або послаблення патогенного впливу навколишнього середовища, що спричинює ті, чи інші порушення психіки. Натомість, психокорекція – виправлення недоліків психічного розвитку або поведінки індивіда за допомогою засобів психологічного впливу. Вона передбачає психологічний вплив на людину з метою попередження можливих захворювань; більш успішного подолання існуючого

захворювання; попередження рецидивів і зниження інвалідизації. Суть психотерапії розкриваємо як особливий вид міжособистісної взаємодії, при якому певним особам надається професійна допомога психологічними засобами при вирішенні їхніх проблем, чи труднощів психологічного характеру [5, с. 8].

Зауважимо, що психогігієна особистості є рівнем практичної психічної гігієни, де центральним об'єктом є індивід, особистість; у науковому аспекті вона розвиває принципи та правила ставлення до себе та оточуючих у безпосередній міжособистісній взаємодії з урахуванням особливостей життєвих ситуацій.

Загалом, наукова розробка педагогічних і психологічних засад психогігієни здобувачів освіти дає змогу:

- поглибити гуманістичну концепцію цілісного розвитку особистості шляхом застосування психогігієнічного підходу до організації освітнього процесу;

- розвинути та трансформувати відповідно до соціальних потреб методичний інструментарій у сфері педагогічної психогігієни з метою практичного забезпечення повноцінних умов психічного життя;

- визначити перспективи соціально-психологічної адаптації, формування захисних властивостей психосфери до впливу соціально-екологічних депресорів і на цих засадах забезпечити розвиток здобувачів освіти [3].

Спираючись на напрацювання вітчизняних і зарубіжних авторів [1; 2; 3; 7; 12], розглядаємо психогігієнічну компетентність учасників освітнього процесу, зокрема й здобувачів вищої освіти, як динамічну систему знань, умінь і навичок, цінностей, стереотипів мислення та діяльності, яка визначає дбайливе ставлення особистості до власного психічного здоров'я та оточуючих.

Нам імponує твердження С. Болтвіця: «Розвиток психогігієнічної компетентності фахівців професій типу «людина-людина» створює умови для втілення важливих принципів рівноваги та взаємоузгодженості середовищних впливів, ідеально-реалістичної єдності, оцінювального підходу у визначенні впливів на особистість» [3, с. 87].

Важливо усвідомлювати, що від психічного стану людини залежить і її фізіологічний стан, і здоров'я в цілому, тому підтримка його у нормі – передумова здоров'язбереження. Домінуюча в освітньому процесі розумова праця відбувається у несприятливих умовах і створює додаткові стресові ситуації, що пов'язані із суттєвими змінами у різних фізіологічних процесах. Профілактика ж розумової та емоційної втоми є повністю предметом психогігієни. Крім того, у студентському віці – періоді соціального та професійного становлення особистості – акцент

психопрофілактичної роботи зміщується у бік самовиховання. Загострена самосвідомість, пошук покликання, інтенсивне самоствердження визначають підвищений інтерес юнацтва до питань психології та психогігієни. У цьому періоді особливо великою є потреба у практичних навичках роботи над собою та самоконтролю.

Слід зазначити, що освітній процес в онлайн-середовищі містить у собі багато різноманітних і достатньо сильних подразників що впливають на нервову систему учасників освітнього процесу. Тому, у закладах вищої освіти (ЗВО), як ніде, необхідно дотримуватися рекомендацій психогігієни, розуміючи під цим систему заходів, що спрямовані на збереження та укріплення психічного здоров'я, досягнення найкращого функціонального стану нервової системи.

Вивчення низки публікацій з теми дослідження [1; 2; 3; 7; 12; 16; 17] та аналіз передового педагогічного досвіду дозволяють стверджувати, що формування психогігієнічної компетентності здобувачів вищої освіти передбачає:

1. включення майбутніх фахівців в активну освітню діяльність;

2. створення здоров'язбережувального освітнього середовища;

3. опанування майбутніми фахівцями методикою психогігієнічного навчання – системи відповідних знань, умінь і навичок щодо саморозвитку й самовдосконалення, зміцнення психічного здоров'я та зменшення негативних наслідків психотравм;

4. участь учасників освітнього процесу у здоров'язбережувальній діяльності;

5. підвищення компетентності викладачів ЗВО у відповідному питанні, розвиток їхньої готовності до формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців до здорового способу життя;

6. ознайомлення з методиками, прийомами, вправами психологічної саморегуляції, які сприяють попередженню розвитку нервово-емоційної перевтоми та кращому розумінню власних психофізіологічних можливостей;

7. зниження рівня тривожності та запобігання емоційному вигоранню учасників освітнього процесу (функціонування у межах ЗВО психологічної служби тощо).

Успішність процесу формування психогігієнічної компетентності здобувачів вищої освіти безпосередньо залежить від їхнього включення в активну освітню діяльність. Дослідниками визначена формула якості освітньої діяльності ЗВО, що на їхню думку, об'єднує дев'ять ключових компонентів, основними із яких є: педагогіка, яка ґрунтується на партнерстві; сучасне освітнє

середовище, що забезпечує необхідні умови, засоби та технології для навчання студентів та освітян не лише в приміщенні освітнього закладу, а й за його межами; умотивований викладач, який матиме свободу для творчості та професійного розвитку; новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві [10].

При цьому важливими для учасників освітнього процесу є визнання ціннісно-смыслових детермінант; розуміння значущості адекватної самооцінки, мотивації досягнення успіху, установки на результат; наявність широкого діапазону життєвих інтересів, зовнішньої та внутрішньої спрямованості цілей.

Узагальнення педагогічного досвіду організації післядипломної освіти на базі Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету (ІПКСФ НФаУ) дозволяє констатувати: підвищенню компетентності викладачів ЗВО щодо упровадження сучасних освітніх здоров'язберігаючих технологій як основи формування психогігієнічної компетентності здобувачів вищої освіти сприяє зміст курсів підвищення кваліфікації «Психолого-педагогічна підготовка викладача», «Сучасні технології навчання», «Методика викладання у вищій школі», «Інноваційні технології викладання». Показовим є перелік програмних результатів навчання, що набувають здобувачі післядипломної освіти у процесі навчання за програмою названих курсів підвищення кваліфікації. Серед них: розуміння сучасних методів і технологій викладання, що можуть використовуватися для відповідної навчальної дисципліни, аналіз і вдосконалення власних методів викладання; розуміння методів здійснення індивідуального супроводу, наставництва, менторства; взаємодія зі здобувачами вищої освіти на засадах партнерства та взаємоповаги; володіння внутрішньою мотивацією та виявлення здатності до власного професійного розвитку та професійної саморефлексії, визначення основних умов збереження емоційного здоров'я викладача; володіння сучасними техніками та прийомами стабілізації емоційного стану.

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. Таким чином, необхідність формування здорового способу життя, забезпечення гармонійного зв'язку фізичного виховання з розумовим і моральним в освітньому просторі, визнання психологічної та духовної складових здоров'я було характерним для мислителів минулих століть. Важливим напрямом просвітницької діяльності фундаторів вітчизняної медичної освіти було

висвітлення особливостей розвитку духовно багатой, душевно здорової особистості. Значна частка науковців кінця XIX – початку XX ст. розглядала духовність переважно у площині філософсько-педагогічної, антропологічної парадигм. Науковці-медики Слобожанщини зазвичай користувалися цим поняттям, зазначаючи здатність особи долати грубий егоїзм, намагання служити істині, правді та красі.

У період сьогодення психогігієнічна компетентність здобувачів вищої освіти відображає динамічний стан їхнього фізичного та психічного благополуччя, збереження та розвитку психофізіологічних функцій, працездатності та активності й ґрунтується на індивідуалізації, здатності до саморегуляції. Визначаємо психогігієнічну компетентність здобувачів вищої освіти як динамічну систему знань, умінь і навичок, цінностей, стереотипів мислення та діяльності, що визначає дбайливе ставлення особистості до власного психічного здоров'я та оточуючих.

Констатуємо, що формування означеної компетентності в університетському просторі залежить від готовності викладачів ЗВО: спрямовувати здобувачів вищої освіти до визнання ціннісно-смыслових детермінант, розуміння значущості адекватної самооцінки; формувати мотивацію студентів на досягнення успіху й сприяти їхній установці на результат; формувати широкий діапазон життєвих інтересів, зовнішньої та внутрішньої спрямованості цілей майбутніх фахівців. Важливим напрямом безперервного професійного розвитку викладачів ЗВО є розширення меж їхньої особистої та професійної самореалізації на курсах підвищення кваліфікації з тематикою психолого-педагогічного змісту. Відтак, визнаємо зовнішнім чинником психогігієнічної компетентності – здоров'язберезувальне освітнє середовище ЗВО, внутрішнім – особистісний потенціал учасників освітнього процесу.

Гармонійний розвиток здобувачів вищої освіти, укріплення їхнього психічного здоров'я значною мірою залежать від розробленої ЗВО системи психогігієнічного просвітництва та заходів щодо формування психогігієнічної компетентності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Актуальним напрямом подальших розвідок є більш ґрунтовний аналіз сутності, особливостей, компонентного складу психогігієнічної компетентності; визначення та обґрунтування педагогічних умов її формування.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Башавець Н. А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 120–122.
2. Бойчук Ю. Д., Турчинов А. В. Сутність здоров'язбережувальної компетентності в контексті валеологічної парадигми. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2015. № 48–49. С. 180–186.
3. Болтівець С. І. Педагогічна психогігієна : теорія та методика : монографія. Київ : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 2000. 302 с.
4. Данилевский В. Я. Разумные развлечения и научное их обоснование. Труды созданного Харьковским Обществом грамотности 7–12 июня 1915 г. в г. Харькове Съезда по вопросам организации разумных развлечений для населения Харьковской губернии. В 2 т. Харьков : Тип. М. Х. Сергеева, 1915. Т. 2. С. 309–318.
5. Іщейкіна Ю. О., Буря Л. В. Гігієна та екологія : навч. посіб. Київ : АСМІ, 2018. 307 с.
6. Карпенко Є. Методи сучасної психотерапії : навч. посіб. Дрогобич : Посвіт, 2015. 116 с.
7. Коцур Н. І., Гармаш Л. С. Психогігієна : навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2005. 380 с.
8. Лутаєва Т. В. Педагогічна й громадсько-просвітницька діяльність науковців Слобожанщини – фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Україні (XIX – поч. XX ст.) : автореф. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Харків, 2021. 40 с.
9. Лутаєва Т. В. Педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність фундаторів вищої медичної та фармацевтичної освіти : регіональний історико-педагогічний аспект : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2019. 599 с.
10. Манкусь І. В., Недбаєвська Л. С., Дінжос Р. В. Підготовка фахівців в ЗВО : інновації в методах і формах. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 3 (2). С. 199–205.
11. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905) / под. ред. проф. И. П. Скворцова и Д. И. Багалея. Харьков : Изд-во университета, 1905-1906. 471 с.
12. Прокопенко А. В. Психогігієна : навч. посіб. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 230 с.
13. Скворцов И. П. Гигиена воспитания и образования. Санкт-Петербург : [Б.И.], 1906. 82 с.
14. Скворцов И. П. К. Д. Ушинский как педагог – публицист. *Вестник воспитания*. 1894. № 7. С. 182–199.
15. Скворцов И. П. О воспитании нравственности. *Русская школа*. 1903. № 1. С. 80–94.
16. Galiy L., Lutaieva T., Lenchuk L., Surikov O., Moroz S. The Role of Pharmaceutical Scientists in the Formation of a Healthy Lifestyle as a Value Orientation. *Pharmacy*. 2022. № 10 (1). 20 p. (in Engl.). DOI: <https://doi.org/10.3390/pharmacy10010020>
17. Keleher H., MacDougall C. Concepts of Health. South Melbourne, Victoria Oxford University Press, 2016. URL: http://lib.oup.com.au/he/samples/keleher_uh4e_sample.pdf (дата звернення 12.11.2022).

REFERENCES

1. Bashavets, N. A. (2013). Zdorov'iazberezhuvalna kompetentnist maibutnoho fakhivtsia yak osnova yoho kultury. [Health-saving competence of the future specialist as the basis of his culture]. *Nauka i osvita*. 2013. Vol. 1–2. pp. 120–122. [in Ukrainian].
2. Boychuk, Y. D., Turchynov, A. V. (2015). Sutnist zdorov'iazberezhuvalnoi kompetentnosti v konteksti valeolohichnoi paradyhmy. [The essence of health-saving competence in the context of the valeological paradigm]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*. Vol. 48–49, pp. 180–186. [in Ukrainian].
3. Boltivets, S. I. (2000). Pedahohichna psykhohihiiena : teoriia ta metodyka : monohrafiia. [Pedagogical psychohygiene : theory and methodology. Monograph]. Kyiv : Editorial Board of the Bulletin of the Higher Attestation Commission of Ukraine, 302 p. [in Ukrainian].
4. Danilevsky, V. Y. (1915). Razumnye razvlecheniya i nauchnoe ih obosnovanie [Smart entertainment and scientific substantiation]. *Trudy sozannogo Harkovskim Obshestvom gramotnosti 7–12 iyunya 1915 g. v g. V 2 t. Kharkov : Typ. M. Kh. Serheeva*. Vol. 2, pp. 309–318. [in Russian].
5. Ischeikina, Yu. O., Storm, L. V. (2018). Hihiiena ta ekolohiia : navch. posib. [Hygiene and ecology. Manual]. Kyiv : ACMI, 307 p. [in Ukrainian].
6. Karpenko, E. (2015). Metody suchasnoi psykhoterapii : navch. posib. [Methods of modern psychotherapy. Manual]. Drohobych : Posvit, 116 p. [in Ukrainian].
7. Kotsur, N. I., Harmash, L. S. (2005). Psykhohihiiena : navch. posib. [Psychohygiene. Manual]. Chernivtsi : Books-XXI, 380 p. [in Ukrainian].
8. Lutaieva, T. V. (2021). Pedahohichna ta hromadsko-prosvitnytska diialnist fundatoriv vyshchoi medychnoi ta farmatsevychnoi osvity (XIX – poch. XX st.). Avtoref. ... diss. dok. ped. nauk. [Pedagogical, public and enlightenment activity of Slobozhanshchyna scientists – founders of Medical and Pharmaceutical education in Ukraine (19th – early 20 th centuries). Abstract of dr. ped. sci. diss.]. Kharkiv, 40 p. [in Ukrainian].
9. Lutaieva, T. V. (2019). Pedahohichna ta hromadsko-prosvitnytska diialnist fundatoriv vyshchoi medychnoi ta farmatsevychnoi osvity : rehionalnyi istoriko-pedahohichnyi aspekt : monohrafiia. [Pedagogical and public-educational activity of the founders of higher medical and pharmaceutical education: regional historical and pedagogical aspect. Monograph]. Kharkiv : Ivanchenko I. S. Publishing House, 599 p. [in Ukrainian].
10. Mankus, I. V., Nedbaevskaya, L. S. & Dinzhos, R. V. (2018). Pidhotovka fakhivtsiv v ZVO : innovatsii v metodakh i formakh. [Training of specialists in higher education institutions : innovations in methods and forms]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*. Vol. 3 (2), pp. 199–205. [in Ukrainian].
11. Skvortsov, I. P. & Bagaley, D. I. (Eds.). (1905–1906). Medicinskij fakultet Harkovskogo universiteta za pervye 100 let ego sushestvovaniya (1805–1905). [Medical faculty of Kharkov University for the first 100 years of its existence (1805-1905)]. Kharkov, 471 p. [in Russian].

12. Prokopenko, A. V. (2014). *Psykhohihiiena : navch. posib.* [Psychohygiene. Manual]. Ostrog : Publishing House of the National University «Ostroh Academy», 230 p. [in Ukrainian].

13. Skvortsov, I. P. (1906). *Gigiena vospitaniya i obrazovaniya.* [Hygiene of upbringing and education]. St. Petersburg : [without edition], 82 p. [in Russian].

14. Skvortsov, I. P. (1894). *K. D. Ushinskij kak pedagog – publicist* [K. D. Ushinsky as a teacher – a publicist]. *Vestnik vospitaniya.* № 7, pp. 182–199. [in Russian].

15. Skvortsov I. P. (1903). *O vospytany npravstvennosti.* [On the questioning of morality]. *Russkaia shkola.* № 1. pp. 80–94. [in Russian].

16. Galiy, L., Lutaieva, T., Lenchyk, L., Surikov, O. & Moroz S. (2022). *The Role of Pharmaceutical Scientists in the Formation of a Healthy Lifestyle as a Value Orientation.* *Pharmacy.* № 10 (1). 20 p. DOI: <https://doi.org/10.3390/pharmacy10010020>. [in English].

17. Keleher, H., MacDougall, C. (2016). *Concepts of Health.* South Melbourne, Victoria Oxford University Press. URL: http://lib.oup.com.au/he/samples/keleher_uh4e_sample.pdf. [in English].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЛУТАЄВА Тетяна Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки і психології Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету.

Наукові інтереси: теорія та історія педагогіки; просвітницька діяльність; медична та фармацевтична освіта; педагогічна культура; родинна педагогіка; формування полікультурної компетентності здобувачів вищої освіти.

ШВАРП Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних, доцент кафедри педагогіки і психології Інституту підвищення кваліфікації

спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету.

Наукові інтереси: психологія учасників освітнього процесу.

ТИМОЩУК Ганна Василівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки і психології Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету.

Наукові інтереси: педагогічна аксіологія; сучасні педагогічні технології.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

LUTAIEVA Tetiana Vasylivna – Doctor of Pedagogy Sciences, Associate Professor, Head of Pedagogy and Psychology Department Institute for Advanced Training of Pharmacy Specialists at National University of Pharmacy.

Research interests: theory and history of pedagogy; educational activities; medical and pharmaceutical education; pedagogical culture; family pedagogy; formation of multicultural competence of applicants for higher education.

SHVARP Natalia Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Pedagogy and Psychology Department Institute for Advanced Training of Pharmacy Specialists at National University of Pharmacy.

Research interests: psychology of participants in the educational process.

TYMOSCHUK Hanna Vasylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of Pedagogy and Psychology Department Institute for Advanced Training of Pharmacy Specialists at National University of Pharmacy.

Research interests: pedagogical axiology, modern pedagogical technologies.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 316.4.063.3-053.5-056.264

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-206-50-1

МАРТИНЧУК Олена Валеріївна –

доктор педагогічних наук, доцент завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6119-9306>
e-mail: o.martynchuk@kubg.edu.ua

АТАМАНЧУК Ніна Станіславівна –

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта освітньої програми 016.01.01 Логопедія Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4101-3989>
e-mail: nsatamanchuk.il21@kubg.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Розвиток України та інтеграція її в європейський простір вагомо впливають на освітню політику та практику нашої держави. Особливо це стосується забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на навчання. Одним із пріоритетних напрямів розвитку національної системи освіти є пошук ефективних шляхів